

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри
практики англійської мови
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
Давидової Тетяни Василівни
про дисертацію Сорочинської Ірини Русланівни
«Логіко-семіотичне моделювання педагогічних афоризмів
в англійській, італійській та українській мовах»
на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 035 Філологія.
(Київ, 2020. 282 с. + додатки, повний обсяг дисертації – 306 с.)

Дисертаційне дослідження Сорочинської Ірини Русланівни, присвячене вивченню логіко-семіотичного моделювання педагогічних афоризмів у неблизькоспоріднених мовах – англійській, італійській та українській, – представлено у вигляді рукопису загальним обсягом 306 сторінок (обсяг основного тексту 227 с.). Робота складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць автора, переліку умовних позначень, показника логічних операторів, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку лексикографічних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

З огляду на інтердисциплінарність лінгвістичних досліджень сьогодення та домінування когнітивної та прагматичної парадигм, основна увага дисертантки, як і більшості сучасних науковців, звернена на розгляд мови не лише як однієї з найскладніших та найрозвинутіших знакових систем, а й як інструменту когніції та комунікації з фокусом на антропоцентричний принцип сприйняття дійсності та рефлексії досвіду індивіда (Ф. С. Бацевич, А. Вежбицька, П. Г. Грайс, О. С. Кубрякова, О. О. Потебня, Дж. Лакофф, Ч. Філлмор та ін.), у чому полягає **актуальність** дисертаційної розвідки. Актуальність теми наукової роботи зумовлена її спрямованістю на встановлення кореляції між мовою і мисленням, мовою і культурою, мовою і пізнанням. Проблематика роботи відповідає науковій темі кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу НПУ імені

М. П. Драгоманова “Лінгвофілософські параметри дослідження мовних одиниць в контексті міжкультурної комунікації” і науково-дослідницької теми “Корпусні лінгвістичні дослідження у зіставному та прикладному аспектах” (номер державної реєстрації 0120U101670 від 18.03.2020 р.). Отже, вибір *об’єкта* дослідження – педагогічних афоризмів у неблизькоспоріднених мовах – є цілком виправданим. *Предметом* дослідження є логіко-семіотичне моделювання педагогічних афоризмів в англійській, італійській та українській мовах у зіставному аспекті.

У такому ключі логіко-семіотичне моделювання педагогічних афоризмів у неблизькоспоріднених мовах дає змогу розглядати афоризми як знаки, що акумулюють у собі знання про складові педагогічного простору, педагогічний процес та його головних суб’єктів, що зберігаються у свідомості носіїв різних лінгвокультур і з часом стають артефактами досліджуваних мовних просторів. Афоризми як структурні одиниці мови, на думку дисертантки, відображають ментальні та соціальні явища, філософські та дидактичні ідеї, типізують різноманітні історичні, культурні та особистісні прояви, створюють взаємозв’язок між мовою та мисленням.

Чітко окреслена *мета* сприяє вирішенню поставлених *завдань*.

У дисертації чітко сформульовано теоретичні положення, пов’язані з логіко-семіотичною природою мови (с. 37-38), моделюванням ментальних структур (с. 45-51) і виділенням афористики як окремого напрямку в межах фразеології (с. 52-70); визначено науковий об’єм поняття "афоризм" у порівнянні з суміжними термінами (с. 71-91); подано науковий огляд актуальних класифікацій афоризмів на основі різних критеріїв у сучасному мовознавстві (с. 37-38); розроблено методологічну базу для логіко-семіотичного моделювання ПА у мовах дослідження (розділ 2). Виклад теоретичного матеріалу вирізняється послідовністю.

Робота відображає широкий спектр сучасних напрямів і підходів до аналізу мовного матеріалу. Дисертанткою систематизовано вивчення афоризмів у трьох основних напрямках: 1) *афоризм як форма вираження філософського бачення*; 2) *афоризм як літературний жанр*; 3) *афоризм як одиниця фразеології*.

Складність предмета та специфіка його дослідження зумовили залучення сучасного методологічного апарату та комплексний підхід до вибору методів, серед яких *загальнонаукові* (синтез та аналіз, індукція та дедукція) та *спеціальні лінгвістичні* (структурний метод із методиками дефініційного та компонентного аналізу; *методика фреймового моделювання*; *зіставно-типологічний метод*. На всіх етапах дослідження задіяно *процедуру кількісних підрахунків* (що детально описано у Розділі 2).

Заслуговує схвалення проаналізований фактичний матеріал (1050 афористичних одиниць (350 з яких англійською мовою, 350 італійською мовою, 350 ПА українською мовою), вилучених методом суцільної вибірки зі збірок афоризмів, що підтверджує ґрунтовність дослідження.

Слід також відмітити докладний список використаної літератури (259 позицій) та 45 позицій списку лексикографічних джерел, що доводить обізнаність дисертантки у дослідженнях обраного напрямку. Бібліографія грамотно описана й оформлена відповідно до останніх вимог.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу факультету іноземної філології НПУ імені М. П. Драгоманова, а також на *шести* наукових конференціях, серед яких – *п'ять* міжнародних та *одна* – всеукраїнська.

Робота Сорочинської Ірини Русланівни є новаторською: у дисертації представлено визначення *педагогічного афоризму*, розроблено новий логіко-семіотичний підхід до моделювання педагогічних афоризмів (ПА) у неблизькоспоріднених мовах, запропоновано способи побудови логіко-семіотичних моделей (ЛСМ) ПА в англійській, італійській та українській мовах, визначено спільні та відмінні ЛСМ у трьох досліджуваних мовах.

Окремо слід зазначити прагнення п. Сорочинської описати педагогічну концептосферу як соціолінгвістичну базу для логіко-семіотичного моделювання ПА (Розділ 3), побудувати логіко-семіотичні моделі ПА об'єктивації концепту УЧИТЕЛЬ

в англійській, італійській та українській мовах та представити генералізовані моделі побудованих логіко-семіотичних структур ПА зі встановленням спільних і специфічних типів для кожної з трьох мов. *Установлено* доцільність моделювання структури ПА на основі п'яти базисних фреймів (предметного, таксономічного, компаративного, посесивного та акціонального) з урахуванням розподілу педагогічно-освітнього простору (концептосфери) на концепти ПЕДАГОГІКА, УЧИТЕЛЬ, УЧЕНЬ, у чому полягає **новизна** дисертаційного дослідження.

Дисертанткою проведений ґрунтовний аналіз концепту УЧИТЕЛЬ (Розділ 4, с. 178-242), який обрано за ключовий для подальшого логіко-семіотичного моделювання фрагментів ПА у педагогічному (освітньому) просторі.

Викладене вище свідчить про те, що рецензована праця Сорочинської Ірини Русланівни є обґрунтованою, достовірною і має беззаперечну теоретичну і практичну цінність.

Практичне значення одержаних результатів дисертації передусім полягає в можливості їх застосування в зіставно-типологічних дослідженнях з проблем афористики, фразеології, пареміології, етнолінгвістики, лінгвокультурології, у лексикографічній практиці та у навчальному процесі (викладання курсів з лінгвокраїнознавства, культурологічних циклів), а також у курсах із загального мовознавства, порівняльної лексикології англійської / італійської / української мов. Безумовно, практичне значення роботи й у тому, що відібраний фактичний матеріал може бути використаний при укладанні лінгвокультурологічного словника афористичних одиниць, окремих афористичних збірок різноструктурних мов.

Виваженість та аргументованість викладу теоретичного матеріалу, чіткість та логічність міркувань дисертантки засвідчують відповідні кількісні підрахунки (с. 117, 181, 195, 198, 202, 212-213, 233, 239-241), діаграми та рисунки (с. 112, 207-208), додатковий ілюстративний матеріал та таблиці, подані в додатках (с. 283-307). Це вигідно вирізняє дисертаційну працю і справляє позитивне враження.

Відтак очевидно, що авторка рецензованої праці провела ґрунтовну наукову розвідку та продемонструвала глибоке знання предмета дослідження й належний рівень володіння термінологічним апаратом та сучасними методиками аналізу мовного матеріалу, а дисертація Сорочинської Ірини Русланівни є фундаментальним дослідженням, виконаним в рамках зіставно-типологічного мовознавства.

Утім, ознайомившись з роботою, розумію, що декілька положень наштовхують на роздуми і потребують додаткових роз'яснень чи коментарів:

1. У параграфі 1.4. йдеться про домінантні та факультативні ознаки афоризмів. До факультативних п. Сорочинська (слідом за М. Федоренко) відносить такі три ознаки: *усталеність*, *естетичність* та *повчальність*. Звідси постає питання: як саме транслюється дидактичний морально-настановчий зміст авторського судження (с. 71) в афоризмі і як це корелюється з глибинними структурами мислення? Цікаво було б довідатись, чи досліджувався цей ракурс проблеми дисертанткою, як саме спрацьовує механізм зчитування таких смислів в афоризмах, і чи можна було б це підтвердити якоюсь ілюстрацією.

2. У висновках до другого розділу про методологічну базу вивчення ПА на стор. 41 дослідниця зазначає: "ЛСМ ПА вважаємо інваріантно-варіантним відображенням логіко-семантичної сітки, побудованої на знаннях про педагогічну концептосферу (з ключовим концептом УЧИТЕЛЬ)". У цьому контексті хотілося б уточнити, що саме є "варіант", а що є "інваріант" у розумінні дисертантки.

Дозволю собі висловити ще кілька коментарів і щодо власне структури та змісту роботи.

На мою думку, у Розділі 3 міститься забагато теоретичного матеріалу: інформацію, викладену у п. 3.1 про ретроспективу розвитку поняття "концепт" (с. 142-146) було б доцільніше висвітлити у першому розділі. Це стосується також і наступних трьох сторінок, де мова йде про термін "концептосфера" та про класифікацію концептів.

У роботі помічено незначні друкарські неточності (наприклад, с. 146), неузгоджені закінчення прикметників (п. 2.2 на сторінці 20), одне слово на рядку (с. 30, 46, 82, 110, 117, 121, 127, 144).

Зазначене вище не впливає суттєво на загальне позитивне враження від роботи. Слід відзначити, що дисертантка виявила себе як глибокий та цілеспрямований дослідник. Дисертація Сорочинської Ірини Русланівни є самостійним, завершеним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, відзначається актуальністю, новизною та новими обґрунтованими результатами, відповідає чинним вимогам.

Усе це дає підстави вважати, що дисертація Сорочинської Ірини Русланівни "Логіко-семіотичне моделювання педагогічних афоризмів в англійській, італійській та українській мовах" заслуговує на присудження її авторці ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія, як така, що за змістом і оформленням повністю відповідає п. 9.18 "Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
практики англійської мови
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

Тетяна ДАВИДОВА

Підпис Тетяни Давидової засвідчую

Вчений секретар
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С. Макаренка,
кандидат біологічних наук, доцент

Ольга СКИБА